

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Marija Kmetova: **Moja pot**. Groblje 1933. Tisk in založba Misijske tiskarne, Domžale. Str. 106. — Osebne knjige so rahle stvari, večkrat nedotekljive. Vse drugače je s spomini, ko nam pisatelj v okviru svojega življenja obnavlja zgodovino, sodi in označuje, to se pravi, da daje objektivnemu svetu svoj osebni značaj, prav tako pa tudi njegovo življenje najde v svojem času močnejši odziv. Zato pa mora biti izpoved lastnega življenja mnogo bolj dejanje, s katerim se pisatelj upre sodobnemu svetu in se obrne od njega z odločno obsodbo, da vpliva kot razodetje, ali pa ga zagovarja. Kakor imamo za našo starejšo politično in kulturno zgodovino nekaj dobrih spominskih del, nimamo ne za tisti ne za poznejši čas nobenega dokumentarnega dela, ki bi nam odpiralo neposreden pogled v dno človeške duše, in zajemalo pisateljevo osebnost in splošnost hkrati. Vzrok za poznejši čas je gotovo tudi to, da so n. pr. pisateljska dela mnogo bolj osebna, kakor so bila v času realizma in da n. pr. niti epska zgodba ni več stvarno prikazovanje sveta, ampak je skoraj prav v toliki meri izpoved samega sebe kot lirski pesem. Tudi ni bil polpretekli čas tak, da bi se posamezni načelno toliko izpovedovali in se sami ločili od drugih, čeprav so dobro čutili težo svojega poklica in življenja; tudi njihova tragika v drugačnih razmerah kakor so danes ni bila tako očitna. Zato so lastne izpovedi ostale v nekaterih političnih brošurah in so bile napisane bolj v zunanje in ne v iskrene namene. Danes nimamo večjih osebnih pričevanj, razen fragmentarno ohranjeno in le deloma objavljeno korespondenco posameznih mož, med katerimi so n. pr. Levstikova pisma šele prvo kolikor toliko organsko delo; dokumentarno vrednost pa ima skoraj vse delo Ivana Cankarja.

Marija Kmetova je tedaj prva pri nas, ki je zapisala svoje življenje in ga razgrnila pred svetom. Storila je to bolj v svojem imenu kakor v imenu svojega časa, nekako lirsko in skoraj nič dokumentarno, zakaj živela je na ozkem prostoru in je zajemala svet samo v premi črti svoje osebe. Zato na prvi pogled pogrešimo v njenem delu širino časa, njegovo osnovo in podobo, čeprav tu in tam govori o posameznih dogodkih kot o splošnih znamenjih svojega pokolenja.

V treh delih brez naslova gledamo pisateljčino otroško življenje, mladost in duhovni preobrat. I. del ima najmanj izpovednega, pa vpliva s svojimi vlomljenimi podobami iz otroških dni (močno spominjajo na Cankarjevo *Moje življenje*) zelo živo in neposredno. Za tistega, ki išče v knjigi lepote, je to najboljši del, dasi se čuti v njem neodločnost med mladinsko pisateljico in med voljo, izpovedati svoje življenje in odkriti tragiko socialno ponižanega mladega bitja. Najvažnejši je II. del, ki sega v celo dobo: študijska leta in službo, čas duševnega razvoja, v boj s samo seboj in v obup do bega iz življenja. Prav za prav se vse njeno življenje kaže kot beg v idealizem, v pomirjenje samega sebe po poti estetičnih izravnanj, ko se človek niti ne zaveda, da je vsaka estetika samo vidna podoba etičnih vrenj in preobrazovanju sveta, da pa končno vendarle stojimo pred problemi. Pisateljica nam navaja vrsto imen od Sudermanna, Zolá-a, Dostojevskega, Gorkega, Ibsena, Nietzsche-a do Iv. Cankarja, ki so jo vodili od dvoma do napuha, češ: »Več sem ko drugi ljudje. Nihče me ne more razumeti. Sama sem. (Str. 38.) Njena pasivna narava se je po lastni volji bolj in bolj vdajala osebnemu pesimizmu, zato je očitno, da je iz nekaterih pisateljev, zlasti iz Dostojevskega zajemala negativne zglede brez ozira na njihovo pozitivno celoto in ni razbrala med silami, ki premikajo svet in med tistimi, ki ga ohranjujejo; potisnjena v svojo lastno ožino ni spregledala človeškega in božjega principa v namenu stvarstva. Sicer je bilo tedanje slovensko življenje v resnici na vsaki strani tako izcela, da je le malokdo mogel videti stvarjem do dna in je od tedaj marsikdo ostal še danes tam, kjer je bil. Toda ne glede na kako širšo označbo takratnih mladinskih teženj je vendarle treba poudariti, kar pisateljica mimogrede omenja o svojem literarnem srečanju pri »Zori«, kjer je prvič naletela na pouk o krščanski ljubezni do bližnjega in do ljudstva (str. 51). Tako ji med anekdotami in sledovi lastnega notranjega življenja, med spomini na vojno in prevratne dni dozorevajo računi za dušo in življenje, od estetičnega napora: vse je lepota (str. 66), preko odločitve: vse je hudič ali vse nebesa (str. 85) do zadnjega sklepa, da si sama konča življenje. Ta druga in najdaljša pot razodeva kljub mnogim ožinam in nekaterim sodbam, ki motijo globino izpovedi, dosedaj največji in res iskren pogum pred našim svetom. Temu pogumu bi želel še krepkejše in neposrednejše oblike, zakaj le preveč se čuti, da ima knjiga poleg prvotnega pomena še nepotreben spodbuden namen. Vse, kar je velikega in neizprosne, pretresa samo po sebi. Pisateljica je vpletla med obnovo svojega življenja tudi mnogo odstavkov iz svojih del, ki kažejo, da so bila ta dela pač napisana iz osebnega doživetja, v tej zvezi pa jasno vidimo, da jim je njihova mati življenjsko že preveč dozorela, in da ji je nekdanja pesem danes docela tuja. Ne samo v slogu ampak v vsem bistvu se loči prejšnje in sedanje pisanje: eno je nesvojska blesteča megla, impresionistično tavanje, drugo je stvarna trdota, ki kaže v osebnost. Zato marsikak kos te literarne opreme delu ni v prid in komaj utegne koristiti literarnemu paberkovavcu. Neskladno vpliva tudi to, da nekatera imena, ki jih je lahko ugeniti, omenja samo z začetnicami, druga navaja v celoti. Ta dvojnost ni v ničemer utemeljena, ker je eno kot drugo ime enako blizu. III. del knjige bi imenoval

Milost; razumel in dojel ga bo v resnici samo tisti, ki veruje v resničnost Milosti in njeno neizogibno življenjsko potrebnost. »Moja pot« je tedaj tiha knjiga, več kakor leposlovno delo; čeprav ne pretresa, pa kliče in vabi, in če ne vsa, vsaj z nekaterimi bridko odprtimi stranmi. F. K.

Milo Urban, *Živi bič* — Iz slovaščine prevedel dr. Fr. Stelè. — Leposlovna knjižnica 9. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1932, str. 418.

»Živi bič« mladega slovaškega pisatelja Mila Urbana je izšel prvikrat l. 1927. in je izrazit vojni roman, ki ga je svetovna kritika po pravici uvrstila med najvidnejše primere te nove literarne vrste, da, celo v sam vrh. Nimam namena, podčrtavati podobnosti ali razlike med temi kolikor toliko že poznanimi romani, ki jih v posebnih poglavjih obravnava že vsaka novejša lit. zgodovina (n. pr. Schuster-Wieser: *Weltliteratur der Gegenwart* 1896—1931), omenil bi samo, da v tem romanu ves čas doživljamo vojsko samo kot bič, ki tepe ljudi, ki so ostali doma. Pravi junak pa je slovaški kolektiv, slovaška vas, tako nekako kot v Finžgarjevih »Bojih« ali v Čorovičevih hercegovskih »Brdanih«. Omenjam te domače vojne romane, ker so še najbližje Urbanovemu vaškemu realizmu in njemu notranje najbolj sorodni, pa jih seveda svetovna kritika ni opazila. Prav gotovo, da sem imel ves čas med čitanjem vtisek, da bi prav tak roman lahko našel Finžgar v slov. vasi in celo, da bi ga lahko prav tako napisal, in hudo mi je bilo, da njegovi »Boji«, ki so mestoma celo klenejši, zrelejši in življenjsko globlji, niso iz fragmentarnosti zrastle v tako preprosto celoto. Na drugi strani pa sem opazil, ko bi Urban imel še Finžgarjevo življenjsko zrelost in klenost, bi bila mogoče marsikatera stran v njegovem romanu plastičnejša kot je, kar seveda gre na račun njegove mladosti (23 let) in ne njegove umetnosti. Uspeh »Živega biča« pa naj bo klic Finžgarju, naj konča svoje »Boje«, da jih pošljemo v svet v zameno za ta roman!

Roman je izrazito dvodelen in je tudi v originalu izšel v dveh delih. V prvem delu »Izgubljene roke« je najbolj vidna tragika Eve Hlavajeve, ki je v osnovi vendarle malo preveč romantična, pa dobro predstavlja pasivno trpljenje nasilja radi svoje velike ljubezni. Obenem pa je v njej osredotočeno tudi pasivno trpljenje vse vasi pred neko usodo, ki jih brez krivde veže v nove groze, pa so jim pred njo padle roke kot brez moči. Samo stara Ilčička je tisti bolesten glas upora, ki ne najde odmeva. Šele drugi del je razvezal roke, ko se pojavi Andrej Hlavaj, utelešeni upor in maščevanje v smislu narodne legende o pravičnih razbojnikih. (Primerjaj Olbrachtov roman »Nikolaj Šuhaj, razbojnik«, ki je dobil češko državno nagrado za l. 1933!) On je tista sila, ki pospeši propad usode, ki je vihtela bič nad vso dušo vasi. Tako drugi del nima več značaja individualne povesti kot prvi, ampak je kolektivna slika trpljenja in moralnega propada vasi, ki jo buri Hlavaj, moderni »hajduk« v podtalno borbo, dokler se ne vzdignejo vsi kot en val in uničijo vse, ki so kakorkoli podpirali preteklost (glavarja, žida, kaplana). Tako se roman konča z znano nihilistično revolucijo na »prelomu« s kaotično sprostitvijo vseh elementov od nasilja (prav tako kot Finžgarjev fragment!).

Roman kaže izraziti epični talent mladega pisatelja in je sam zase enovito zaokrožen, čeprav je samo fragment iz velike slovaške epopeje, ka-